

DISPARITĂȚI ÎN PROFILUL DEZVOLTĂRII UMANE

dr. Camelia Cămășoiu
Constantin Zăman

Odată cu redescoperirea unui adevăr esențial și anume că omul nu poate fi redus la o singură dimensiune - cea economică - sensul dezvoltării unei societăți capătă o accepțiune multiplă, cu traiecte nuanțate.

Dezvoltarea economico-socială nu poate garanta fericirea, dar este obligată să creeze acel mediu individual și colectiv care să pună în mișcare potențialul valorilor umane și, totodată, să ofere condițiile necesare pentru formarea și utilizarea de noi capacități umane.

Ființa omenească se manifestă printr-un complex de trebuințe colective și individuale ce definesc statutul fiecăruia ca membru al colectivității în care trăiește. Aceste trebuințe reclamă, pe de o parte, necesitatea de a dispune de ansamblul condițiilor materiale de existență și, pe de altă parte, necesitatea de a se manifesta într-un cadru statuar al personalității umane, dat de drepturile și libertățile fundamentale în plan politic, social și economic.

Nici un sistem politic nu poate face abstracție de factorul uman ca obiectiv al strategiilor de dezvoltare economică. Nici o orfnduire socială nu poate minimaliza rolul individului în acest proces al dezvoltării, fără ca să nu genereze distorsiuni și conflicte și fără ca falimentul acestor strategii să poată fi evitat. De aceea, dezvoltarea umană, ca proces permanent de diversificare și satisfacerea a necesităților individului, pare drept criteriul cel mai important al arbitrării oricărui act de guvernare socio-economică.

Între societate și individ există în permanență un contract mutual în virtutea căruia societatea este obligată să ofere condiții optime de formare a personalității și a capacităților umane, iar individul se angajează să-și folosească întregul potențial pentru progresul acesteia. Obligațiile contractuale se achită integral numai pe

baza principiului echității sociale conform căruia fiecărui individ îi este garantat accesul liber la valorile sociale ce le poate însuși pe măsura propriilor posibilități. Caracterul democrat al unei societăți presupune o tratare nediferențiată a membrilor săi ca entități distincte și nicidecum o abordare egalitaristă, de tip comunist. În perioada de tranziție spre democrație, fostele state socialiste încearcă să-și reorienteze politicile economice și sociale la dimensiuni autentice. Acest lucru a condus la o reevaluare a situației generale în ceea ce privește drepturile și libertățile fundamentale ale omului, modificându-se astfel raporturile existente pînă atunci între individ și forțele politice ale statului. Latura economică prevalează în continuare în interiorul acestor rapoorturi, însă dimensiunea umană a cîștigat din interesul mult așteptat.

În planul dezvoltării umane, analiza comparativă între diferite țări cu ajutorul unor indicatori sociali și economici reprezentativi poate oferi o imagine suficient de relevantă asupra nivelului și poziției la care se situează o națiune la un moment dat în cadrul comunității internaționale. În acest sens, evaluarea nivelului de dezvoltare a României în raport cu statele Europei dă posibilitatea cunoașterii decalajelor existente și relevă, totodată, direcțiile prioritare de acțiune pentru reducerea lor în viitor.

1 Analiza profilului dezvoltării

Dintre instrumentele metodologice utilizate în comparațiile internaționale, ne-am oprit asupra profilului dezvoltării. Profilul sau modelul dezvoltării este asociat ideii de "stil" al dezvoltării care ocupă un loc important într-o serie de lucrări teoretice recente privind analiza comparativă a dezvoltării economico-sociale la nivel internațional¹⁾. Încercînd să răspundă la

ceea ce este, ceea ce nu este și ceea ce ar trebui să fie dezvoltarea, profilul indică particularitățile evoluției unei țări în raport cu altele. Astfel, se oferă posibilitatea înțelegerii situației existente a deficiențelor care generează efectele de retardare, precum și a tendințelor de orientare strategică.

Față de metodele clasice de analiză, profilul dezvoltării prezintă avantajul furnizării unor informații conjuncte cu nivelul și modelul de dezvoltare pe de o parte, și condițiile caracteristice ("factorii tipologici") ale țărilor, pe de altă parte. Descrierea analitică este structurată pe componentele procesului de dezvoltare propriu fiecărei țări. Condițiile specifice sau "factori tipologici" precum: mărimea țării, amplasarea geografică, clima, resurselor naturale, religia și cultura, sistemul economico-social și politic, devin responsabile pentru anumite similitudini de profil ale țărilor cu nivele foarte diferite de dezvoltare. Așa de exemplu, dimensiunea țării, așezarea geografică și mărimea populației nu acționează întotdeauna în același sens. Țările cu suprafețe întinse indiferent de numărul populației manifestă tendința unui nivel relativ mai scăzut al stării de sănătate (exprimată prin numărul de medici, mortalitatea infantilă și speranța de viață) ca urmare a eterogenității populației și problemelor organizatorice de amplasare a serviciilor medicale. Situația se prezintă exact invers în țările mici cu o mare densitate a populației, unde rețeaua de asistență sanitară se poate organiza mai bine.

În prezentul studiu am încercat să creionăm profilul dezvoltării umane din România, referind asupra locului acesteia în ierarhia țărilor europene în anul 1989. Algoritmul nostru a cuprins un număr de 17 indicatori acoperind domeniile principale ale evoluției societății, după cum urmează:

A. Educație-învățământ

1. Elv. = ponderea elevilor din învățământul secundar în populația de vîrstă corespunzătoare (%)

2. Std. = ponderea studenților în populației de vîrstă 20-24 ani

B. Sănătate

3. SV = speranța de viață la naștere (ani)

4. MIF = mortalitatea infantilă (nr. de copii decedați la 1000 născuți/vii)

5. MED = număr de medici la 10000 locuitori

C. Urbanism

6. URB = ponderea populației urbane în total populație(%)

D. Alimentație:

7. CAL = consumul zilnic de calorii pe locuitor (calorii)

8. PAN = consumul zilnic de proteine de origine animală (gr/loc)

E. Informații

9. TV = numărul abonamentelor TV la 1000 locuitori

F. Industrie

10. VAD = valoarea adăugată în industria prelucrătoare (\$/loc.)

11. ENG = consumul de energie pe locuitor (kg/cc)

G. Agricultură

12. TRC = numărul de tractoare la 1000 ha suprafață agricolă (buc)

13. RC = randamentul la cereale (kg/ha)

14. ICH = consumul de îngrășăminte chimice (kg/ha)

H. Schimburi internaționale

15. EXP = valoarea exporturilor (\$/loc.)

I. Indicatori economici generali

16. PNB = produsul național brut (\$/loc)

17. W = productivitatea socială a muncii (\$/persoană activă)

Metodologia de determinare a profilului dezvoltării se bazează pe transformarea valorilor originale ale fiecărui indicator în valori convenționale care permit comparabilitatea tuturor indicatorilor. Aceste ajustări se obțin atribuind nivelului minim al fiecărui indicator valoarea 0, iar celui maxim valoarea 100. Celelalte valori intermediare se transformă pe baza formulei:

$$x_{it} = \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}$$

unde x_{it} = valoarea transformată a lui x_i ;
 x_i = valoarea originală a indicatorului i

Prin aplicarea acestui algoritm rezultă o nouă serie de date care se ierarhizează în ordine descrescătoare pentru fiecare indicator în parte, obținându-se astfel un tabel de corespondență. În cazul unei țări se calculează valorile transformate ale tuturor indicatorilor a căror medie se trasează pe un grafic sub forma unei linii orizontale. Profilul dezvoltării se obține unind punctele corespunzătoare valorilor indicatorilor respectivi. Va rezulta o linie frântă ce oscilează deasupra și sub media națională față de care se pot calcula abaterile.

În ierarhizarea efectuată de noi a celor 25 de țări europene, România deține locul 23 (18,54) înaintea Portugaliei (15,06); pe primul loc se află Belgia (71,79), iar ultima țară europeană este Albania (6,57). În figura 1 este trasat profilul dezvoltării României comparativ cu primul și ultimul loc (datorită decalajul prea mare față de poziția Albaniei în context paneuropean,

comparația s-a făcut cu Portugalia aflată pe poziția 24).

Analizând nivelul înregistrat de România, în comparație cu celelalte țări europene, se observă că în țara noastră valorile indicatorilor sociali-economici sînt de circa 3 ori mai scăzute decît în statele dezvoltate ale continentului. Prin urmare se poate concluziona că, în ansamblu, nivelul de dezvoltare al României este foarte scăzut. Această afirmație este susținută, în primul rînd, de valorile PNB/loc, EXP, W, VAD, ca și de nivelul ridicat al indicelui ENG, care indică o structură economică energofagă, de randament redus.

În ceea ce privește subgrupa indicatorilor nivelului de trai (educație, învățămînt, alimentație, ocrotirea sănătății) concluziile se cer mai nuanțate. Astfel, decalajele față de țările dezvoltate sînt mai mici în sfera informatic-educativă, deși calitatea procesului respectiv este inferioară acestora. Și în celelalte domenii sociale, cum sînt sănătatea și alimentația, situația este alarmantă. Analizînd datele comparative ale primelor și ultimelor 5 țări plasate în ierarhia valorilor transformate ale indicatorilor nivelului de trai (tabelul următor), se observă că România se situează pe ultimul loc.

Ierarhizarea țărilor^{x)} după indicatorii nivelului de trai în anul 1989

Nr. crt.	Țara	MED	CAL	PAN	SV	Medie	Rang	Medie
1.	BELGIA	98,78	100	80,7	71,42	87,73	1	71,79
2.	OLANDA	24,31	47,79	77,36	100	62,37	5	69,62
3.	R.F. GERMANIA	64,74	67,01	79,72	71,42	70,72	2	66,58
4.	ELVETIA	14,28	63,13	77,36	100	63,69	4	65,78
5.	NORVEGIA	50,45	44,35	82,48	100	69,32	3	61,82
	MEDIA EUROPEANĂ	52,88	58,91	59,06	85,71			
1.	UNGARIA	54,40	72,75	58,35	14,28	49,95	1	31,35
2.	POLONIA	32,52	51,32	65,15	28,57	44,39	2	30,11
3.	IUGOSLAVIA	31,61	72,83	32,28	14,28	37,75	4	28,30
4.	ROMÂNIA	19,75	20,54	28,14	0	17,11	5	18,54
5.	PORTUGALIA	45,28	36,86	32,67	42,85	39,11	3	16,06

x) exclusiv Albania

Sursa: World Bank Atlas 1989; FAO Yearbook Production 1988; Monthly Bulletin of Statistics, 1989; World Development Report, 1989; World Bank Report, 1989.

Cu alte cuvinte, în țara noastră nivelul de trai este de 5 ori mai scăzut decât cel al Belgiei; în medie, trăim cel mai puțin dintre europeni, respectiv doar 69,4 ani față de 77 ani în țările avansate (chiar și în Albania speranța de viață este de 72 de ani); consumăm la jumătate din cantitatea de proteine de origine animală consumată de francezi, iar la un medic român revine un număr dublu de locuitori față de cazul Italiei, de exemplu.

Dacă se ia în considerare și nivelul mortalității infantile (27% România față de numai 6% Suedia), latura umană a fenomenului de dezvoltare din România devine identică cu subdezvoltarea.

Indicele dezvoltării umane

Asigurarea condițiilor social-economice de existență individuală reflectată prin sinergia indicatorilor de sănătate, alimentație, habitat etc. caracterizează variații semnificative în importanța acordată dezvoltării umane în procesul general al evoluției din diferite țări. În acest sens, analiza noastră a utilizat indicele dezvoltării umane (IDU)²⁾, calculat pe bază agregării următorilor trei indicatori: produsul național brut pe locuitor, speranța medie de viață și gradul de școlarizare a populației. Rezultatele obținute pot fi urmărite în graficul din fig.2.

În general, se constată că țările cu valori mari ale produsului național brut pe locuitor prezintă și niveluri ridicate ale dezvoltării umane. De remarcat este cazul unor țări dezvoltate, de exemplu Olanda și Regatul Unit, care în ierarhia indicatorilor economici ocupă poziții inferioare față de

cele ocupate în ierarhizarea dezvoltării umane, statuind astfel primordialitatea individului și a problemelor sale.

În rândul valorilor IDU, România ocupă locul 24, înaintea Albaniei, ceea ce confirmă concluziile analizei efectuate pe baza indicatorilor sociali. Prin urmare, țara noastră trebuie să adopte o politică economică orientată cu precădere asupra redresării tuturor acelor factori care concură la condiții de trai mai bune. Creșterea economică susținută poate rezolva acest deziderat, dar ea reprezintă o soluție de durată, iar problemele umane - așa cum se prezintă ele în momentul de față - nu pot suporta amânare, fără riscul degenerării națiunii din punct de vedere cultural, intelectual, educațional și chiar biologic. Efectele unei creșteri economice accelerate, presupunând eforturi sociale ridicate, pot apărea prea târziu. Cu atât mai mult cu cât, în estul Europei, această strategie de dezvoltare, implicând măsuri restrictive în privința nivelului de trai, împreună cu generalizarea unui sistem de artificializare și răsturnarea a valorilor reale ale societății a condus la cronicizarea stării de sărăcie. În această situație în care se află și România, adoptarea unor strategii economice și politice bazate pe sistemul restrictiv în privința condițiilor de trai poate genera, în scurt timp, mari dezechilibre pe plan social. Cea mai urgentă problemă ce trebuie rezolvată o reprezintă asigurarea condițiilor de existență la nivelul minim impus de cerințele unui trai civilizată, încercându-se o relaxare cât mai mare a restricțiilor și o mobilizare puternică a eforturilor financiare implicate.

Note:

1) Donald Mc Granahan ș.a., Measurement and Analysis of Socio-Economic Development, UNRISD, Geneva, 1985.

2) Human Development Report 1990, ONDP, New York, Oxford University Press.

Fig. 1 Profilul dezvoltării în anul 1989

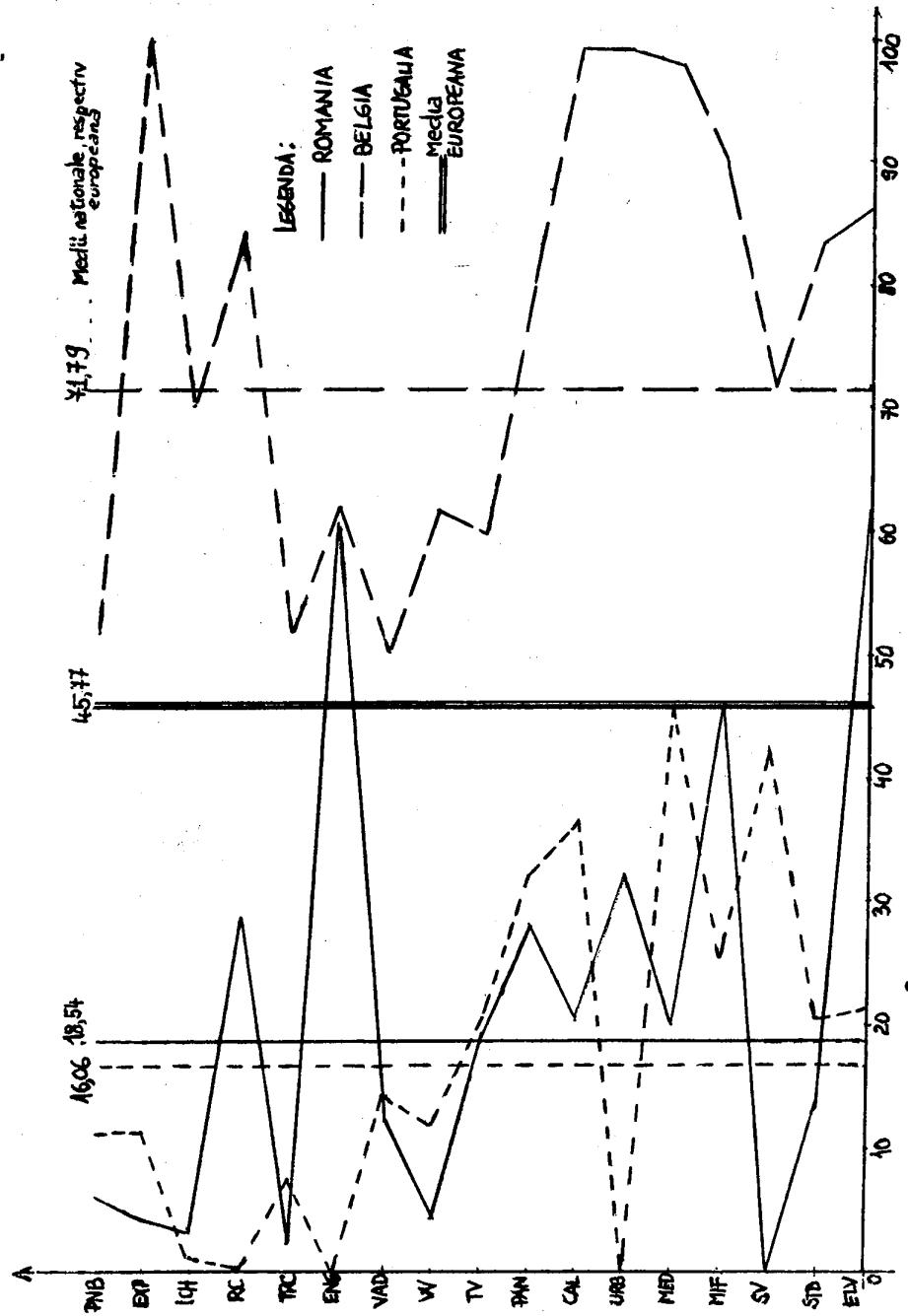

Fig. 2 Indicele dezvoltării umane pentru țările europene comparativ cu media națională a valorilor transformat, în anul 1989

INDICELE DEZVOLTĂRII UMANE		MEDIA VALORILOR TRANSFORMATE
0,79	ALBANIA	6,57
0,961	AUSTRIA	55,27
0,966	BELGIA	71,79
0,918	BULGARIA	34,13
0,931	CEHOSLOVACIA	35,91
0,971	DANEMARCA	61,31
0,986	ELVETIA	65,78
0,967	FINLANDA	54,23
0,974	FRANTA	60,45
0,953	R.D.G.	51,96
0,967	R.F.G.	66,58
0,949	GRECIA	37,68
0,966	ITALIA	50,16
0,961	IRLANDA	50,00
0,913	IUGOSLAVIA	28,3
0,983	NORVEGIA	61,82
0,984	OLANDA	69,62
0,91	POLONIA	30,11
0,899	PORTUGALIA	16,06
0,97	REGATUL UNIT	49,51
0,863	ROMANIA	18,54
0,965	SPANIA	43,37
0,987	SUEDIA	58,83
0,915	UNGARIA	31,35
0,92	U.R.S.S.	34,95